

ékszerfélék átkölcsonzásában is felmérhető. Az embertani vizsgálatok megerősítik a régészeti anyagból leszűrt megállapításokat. Így pl. az oroszvári temető (IX. – X. sz.-i) vázanyagában Nemeskéri J. a szláv jellem uralkodását állapította meg, és a régészeti tárgyak tanúságaként a X. sz.-ban valóban magyarok temetkeztek a szláv tömeg közé.

A kötetet V. G. Childe (1892 – 1957) nekrológiával *Banner J.* sorai zárják le.

Szilágyi János

Folia Archaeologica (Új folyam) IX. Budapest, 1957. Bibliotheca Kiadó. 284 lap, 48 tábla.

A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Múzeuma új évkönyve az eddigieknél gazdagabb terjedelemben jelent meg 23 szerző tollából. Az előző kötettől eltérőleg, – ezúttal nem az ősrégészet foglalja el a kiadvány legterjedelmesebb részét, hanem a késői középkor.

Hermann Margit – *Kretzoi Miklós* – *Vértes László* együttes munkában ismertetik a gerecsei Jankovich-barlangban végzett újabb kutatásaik eredményeit (német nyelven). A régészeti anyagban legjelentősebbek a mikrolit-pengék, amelyek a szerző véleménye szerint a barlangi gravetti, ill. epigravetti kultúrába sorolhatók s valószínűleg „barlangi eszkimók” hagyatéka. A barlang kronológiai problémáinak megoldásához fontos segítséget nyújt a gerinces maradványok, főként a mikrofauna: rágesálók (*Cricetulus*, *Citellus*, *Ochotona*) továbbá hullók (*Lacerta*, *Ophidiák* stb.) meghatározása, amely a Würm 2–3 klímaváltozásait is megvilágítja. Mindezen kutatásokat kiegészítik a pollenanalitikus és petrográfiai elemzések, továbbá a nehézasványok vizsgálata. A korábban is jól bevált komplex kutatómunka új eredményekhez vezet a glaciális és interglaciális klímaváltozások pontos megállapításában.

Patay Pál a bodrogkereszturi Kutyasoron végzett ásatások alapján Csalog Józseffel polemizálva – a hazai neolitikum kultúrák időrendi problémáit vizsgálja. Hangsúlyozza a szerző, hogy Bodrogkeresztur térségében a tiszai kultúra, a bükkai kultúra után, az újkőkör legvégén települt meg, ezt a műveltséget pedig minden törés nélkül követi itt a korai rézkor. *Bökönyi Sándor* a középeurópai őskori bivalyleletek (*Buffalus*, *Bubalus* sp.) tárgyalása kapcsán németnyelvű tanulmányában megállapítja, hogy ezek az ázsiai bivalyfajták közé sorolandók, amelyek a neolitikum melegebb időszakában terjedtek el Közép-Európában, de e korszak végén a klimatikus változás következtében már kipusztulnak.

A bronzkorszak problémáival a kötetben két tanulmány foglalkozik. *Kőszegi Frigyes* egy tárgytípus – az egyélű, nyéllyukas baltaforma három változata – alapján arra a kapcsolatra derít fényt, amelyet a mi vidékünk a rézkor végétől a bronzkoron keresztül Dél-Oroszország területével s ezen keresztül Mezopotámiával felmutatott. E balták prototípusait valószínűleg egy Kaukázus vidéki etnikum juttatta el a Dunamedencébe, amit a csontvázleletek, sőt a régészeti tárgyakkal előkerült állatmaradványok is megerősítenek. *Roska Márton* az erdélyi Tágfalva (Larga) község határában talált bronzfokossal foglalkozva cáfolja I. Nestor datálását, aki e leletet későbronzkorinak tartja, – szerinte ez a díszfegyver a Kárpát-medence bronzkorának II. periódusába sorolandó.

A római kor e kötetben jelentősen bővebb helyet foglal el – négy tanulmánnyal – mint az előzőben. *B. Bónis Éva* a Vas megyei Iváncson feltárt császárkori halomsíros temetkezés régészeti és társadalomtörténeti vizsgálatát nyújtja. E halomsírok jellegzetesen mutatják az illír és kelta hatások egybeolvadását, akár az edényformákat tekintjük, akár a sirritust (kelta állatkultusz és illír Epona-tisztelet nyomai). Az iváncsi tumulusok a II. század közepére datálhatók, de végső eredő forrásukat abban a délkelet alpesi, észak-itáliai és dalmáciai körben kell keresnünk, ahol az illýrség a kelta uralom idején is fenntartotta ősi szokásait. Hasonló-

képpen Pannonia Superior római településtörténetéhez szolgáltat jelentős adatot *Mócsy András* a magyar-szerdahelyi sírkő közlésével. A feliratszegény Zala-megyében előkerült emlékválószerűen a poetovioi kőfaragóműhely terméke az I–II. század fordulójáról, állítólag észak-itáliai, részben aquileiai származású – valószínűleg kereskedőcsalád tagjai. *Barkóczi László* a naristákra szóló németnyelvű tanulmányában egy brigetioi germánábrázolásos sírkő feliratának új olvasása kapcsán a II. század 2. felében lezajlott markomann – quád háborúk történetéhez szolgáltat új adatokat. A feliratot szerinte a legio I. ad., egy a germán naristák elleni hadi vállalkozásban elesett optio-jának állították. A szerző elemzi a naristákra vonatkozó írott forrásokat, megállapítja e nép eredeti lakóhelyét s végül bebizonyítja, hogy germanizálódott illír etnikummal állunk szemben. *Sprincz Emma* a Magyar Nemzeti Múzeum római kori borostyánkő gyűjteményét ismerteti. A szóbanforgó emlékeanyag – főként az ún. borostyánkő mellett fekvő pannóniai városokból, Szombathely és Sopron környékéről – származik. Ez a jelenség azzal a ténnyel kapcsolatos, hogy az északról jött borostyánkővet Aquileiában dolgozták fel s innen jutott – az említett út mentén fekvő kereskedő városokba, – oda, ahol nagyszámú italikus telepedett le.

A kötet népvándorláskori-koraközépkori vonatkozású tanulmányait három szerző írta. *L. Kovrig Ilona* két törökbálinti avar sír leletanyagának elemzése kapcsán nemcsak fegyvertörténeti vizsgálatokat végez s az ékszer típusokat ismerteti, hanem e nép temetkezési rítusának, társadalmi képének alakulásához is adatokat nyújt. A VII. század eleji törökbálinti sírok egyes jellemző leletei az ún. „martinovka-körhöz” kapcsolhatók. Az emlékek – különösen a 2. sír – a korai avar társadalom, lóval eltemetett, kardos, íjas leletekkel jellemzett vezetőrétegéhez tartoztak. *Csalog József* az ún. kobak-edény formájának hatását vizsgálja a népvándorláskori agyag- és fémművességre. Nézete szerint a pásztor-nomádok tökedényei különböző időkben (a neolitikumtól a legújabb időkig) és helyeken a fém- és agyagművészségre egyformán hatottak, ez a tény az eltérő kultúrákban is hasonló edénytípusokat hozott létre. *László Gyula* korábbi alapos technikai tanulmányai alapján a nagyszentmiklósi kincs műhelykérdésének sokat vitatott problémájához nyújt adatokat. Megállapítja a kincs két főcsoportját, vizsgálja keletkezésének korát és helyét, főként az Árpád-kori pénzeknek megjelenő díszítőformák és technikai eljárások nyomán. Szerinte a kincs első részét – legalábbis a 8., 3., 4., 22. és 23. sz.-ú darabokat, – az Árpád-kori királyi műhely XI. század 1. felében készült termékének tartja. Viszont a második, korábbi készlettel kapcsolatosan felveti azt a gondolatot, hogy esetleg a Kaukázus vidéki szavárdi fejedelmek ajándékként került az Árpádokhoz. A kincset Ajtony területéhez kapcsolja s elrejtésének felső határát e fejedelem leverésének idejéhez 1028-hoz köti (l. megjegyzéseinket e folyóirat hasábjain).

A kötet hátralevő része – 10 tanulmány – késő-középkori és újkori vonatkozású, köztük az első kettő fegyvertörténeti tárgyú. *Kalmár János* német nyelvű értekezése társadalomtörténeti szempontból a népvándorláskori-koraközépkori dolgotokhoz kapcsolódik, amelyben a számszeriakhhoz tartozó nyílhegyeken megjelenő rangjelező jegyekkel foglalkozik. A szerző XV. századi magyarországi anyagból kiindulva, a lövészekre vonatkozó külföldi adatok és művészi ábrázolások elemzésével mutat rá a szóbanforgó jelek társadalomtörténeti fontosságára. *Kozáky Károly* a XV–XVII. századi magyar nyelvbeütös szakállas puskákat tárgyalja. Bebizonyítja, hogy hazánkban a XV. század végén és a XVI. század elején a miskolci és a csetneki műhelyekben készítették ilyen típusú löfegyvereket.

A későközépkori agyagművesség kérdéseit *Parádi Nándor* tanulmánya vizsgálja, aki főként a XV. századi kályhacsempe negatívokkal foglalkozik, elsősorban a besztepcébányai és az etei csempeintákkal. A leletanyag arra utal, hogy Besztepcébányán a későközépkorban kályhás központ működött, amelynek kisugárzása,